

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 2 april 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upptagande av mineralet beryll bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 89, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Brandt* hemställt, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära, att mineralet beryll upptages bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen av 3 juni 1938.»

Såsom motivering för sin hemställan anför motionären följande:

Ett av vår nu gällande gruvlagstiftnings huvudsyftemål är att erbjuda största möjliga lockelse till eftersökande av nya mineralfyndigheter. Det har fastställts, att detta syftemål bäst främjas genom den upptäckta fyndighetens inmutbarhet. Förutsättningen för inmutbarhet är mineralets betydelse för folkhushållningen. Ett mineral av sådan betydelse måste enligt de rön, vetenskapen gjort under de senaste åren, beryll anses vara, varur lättmetallen beryllium vinnes och vilket finnes inom landet i för vårt behov erforderlig mängd. Oaktat denna lättmetalls användbarhet ännu blott ofullständigt hunnit utforskas, har den dock funnit användning på de mest skilda områden: inom *metallurgien* bland annat för framställning av legeringar, t. ex. med koppar till en metall med stålets hårdhet men koppars egenskaper som elektrisk ledare, och för förädling av järn och stål; inom *medicinen* vid behandling av cancer. Enligt experters åsikt tillhör denna lättmetall de material, som äro kallade att spela en viktig roll inom tekniken. Att fylla landets behov av denna metall är ett mål, vars uppnående är väl värt statsmakternas stöd.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande över motionen från kommerskollegium. Därjämte har utskottet berett Jernkontoret tillfälle att yttra sig över motionen. De i anledning härav inkomna yttrandena — kommerskollegium har jämväl överlämnat yttrande från Sveriges geologiska undersökning — hava såsom bilagor (*Bil. A—C*) fogats vid utskottets utlåtande.

Under återopande av vad som anförts i kommerskollegiets och Jernkontorets över motionen avgivna yttranden får utskottet hemställa,

Utskottet.

att förevarande motion, I: 89, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 april 1943.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Gärde*, *Karl Emil Johanson**, *Branting*, *Brandt*, *Ahlkvist** och *Verner Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund*, *Ryberg*, *Olsson* i Mellerud, *Berg*, *Björling*, *Lindberg* i Stockholm och *Birke*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Brandt*, vilken ansett att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Bilaga A.

Till riksdagens första lagutskott.

Kungl. Maj:t har den 5 februari anbefallt kommerskollegium att till Eder avgiva yttrande över en i riksdagens första kammare väckt motion, nr 89, om upptagande av mineralet beryll bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen.

Kollegium har från Sveriges geologiska undersökning inhämtat här i avskrift bilagda yttrande. Av detta yttrande framgår, att beryll, bortsett från enstaka fall av mikroskopiska korn i bergarten, uteslutande förekommer såsom beståndsdel av vissa pegmatitgångar, där den i regel endast utgör en mycket ringa del av gångens massa. Relativt stora kristaller förekomma understundom i pegmatitgångar av sådan struktur, att de brytas på fältspat och kvarts.

För egen del får collegium anföra följande.

Beryllium synes få en växande betydelse såsom legeringsämne och det måste då anses önskvärt att, om brytvärda fyndigheter av denna metalls malmer finnas inom landet, dessa bliva tillgodogjorda. Huruvida det för sådant ändamål är erforderligt eller lämpligt, att denna metalls malmer upp- tagas bland dem, som jämlikt gruvlagens 1 § 1) äro föremål för inmutning, torde få bedömas med hänsyn till omständigheterna.

Den enda berylliummalm, vilken kan ifrågakomma, är beryll och det är endast dess förekomst i pegmatitgångar, som här behöver tagas i betraktande. Ur pegmatitgångar tillgodogöras emellertid för närvarande både fältspat, kvarts och glimmer i den mån dessa äro utbildade i sådan storlek att användbar vara kan utskrädas. Skulle nu beryll, till skillnad från de nämnda tre mineralen, kunna inmutas, måste man räkna med att hart när olösliga komplikationer skulle kunna uppstå vid brytningen av beryll i fältspatbrott, till skada för en redan bestående industri. Om beryll anträffas i sådan mängd, att den kan tänkas bliva föremål för teknisk bearbetning, bör man dessutom räkna med att brytningen måste taga hänsyn även till övriga förekommande mineral och uppställandet av skilda regler för tillgodogörandet av de olika beståndsdelarna i en och samma fyndighet är icke att rekommendera. Kollegium finner icke betydelsen av en rätt till inmutning av beryll vara så stor, att den överväger olägenheterna för tillgodogörandet av andra beståndsdelar i pegmatitgångarna.

Kollegium vill även erinra därom, att riksdagen år 1942, i skrivelse nr 385, godkänt sådan ändring i 5 § gruvlagen, att inmutning ej må beviljas å område, varå koncession meddelats för eftersökande och bearbetande av alun-

skiffer, såvida begärd inmutning avser mineral, som förekommer i sådant samband med skiffern, att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för skifferfyndigheten. Motivet till denna ändring var uppenbarligen att förebygga konflikter vid bearbetning av fyndigheten. En konsekvent tillämpning av samma princip i förevarande fall borde hindra genomförandet av det föreliggande förslaget.

Kommerskollegium anser sig icke kunna förorda någon riksdagens åtgärd i anledning av motionen.

Stockholm den 4 mars 1943.

STIG SAHLIN.

KARL SIDENVALL.

/ C. G. Hindbeck.

Bilaga B.

Till kungl. kommerskollegii bergsbyrå.

I skrivelse (D Nr B 250) av den 15 dennes har Ni, med anledning av remiss av motion nr 89 i första kammaren av herr Brandt om upptagande av mineralet beryll bland inmutningsbara mineral i gruvlagen, hemställt om uppgift från Sveriges geologiska undersökning rörande förekomsten av beryll inom Sverige, och får geologiska undersökningen härmed anföra följande.

Mineralet beryll förekommer, bortsett från enstaka fall av mikroskopiska korn i bergarter, uteslutande såsom beståndsdel av vissa pegmatitgångar. Det utgör därvid, åtminstone i regel, endast en mycket ringa del av gångens massa, men brukar ofta bilda relativt stora kristaller. I synnerhet är detta fallet i pegmatitgångar av sådan struktur, att de brytas på fältspat och kvarts. Flertalet av de i mineralsamlingar förvarade beryllkristallerna från svenska fyndorter härröra från dylika fältspatbrott. Enligt uppgifter, som geologiska undersökningen icke haft tillfälle att kontrollera, skall en särskilt beryllrik pegmatitgång uppträda i trakten väster om Falun.

Vad beträffar tillgången på beryll inom landet, så förfogar geologiska undersökningen icke över tillräckligt ingående kännedom om alla förekomster för att därpå kunna grunda ett omdöme, huruvida mineralet såsom i motionen säges, finnes inom landet i för vårt behov erforderlig mängd. Om så är fallet måste emellertid dessa tillgångar finnas bland de för undersökningen ej närmare bekanta förekomsterna, bland vilka ett exempel nyss anfördes.

Det synes Sveriges geologiska undersökning, att uppförandet av beryll på förteckningen över inmutningsbara mineral kan vara befogat endast för det fall att förekomster finnas, där brytning av beryllen är ekonomiskt möjlig även utan samtidigt tillvaratagande av fältspat och kvarts. Vid det alldeles övervägande flertalet svenska beryllförekomster är detta med visshet icke fallet. Även om någonstädes en beryllförekomst skulle vara brytvärd enbart för beryllen, synes detta icke nödvändiggöra detta minerals upptagande ibland de inmutningsbara. Det må erinras därom, att ej blott fältspat och kvarts utan också andra tekniskt användbara mineral såsom andalusit, glimmer, asbest, flusspat, talk, m. fl., omfattande många ytterst viktiga ämnen, utan olägenhet för landets mineralförsörjning hållits utanför inmutningsmöjligheten.

Stockholm den 17 februari 1943.

PER GEIJER.

/ K. E. Sahlström.

Bilaga C.

Till riksdagens första lagutskott.

Genom remiss den 2 februari 1943 har Utskottet berett Jernkontoret tillfälle att avgiva yttrande över en av herr Brandt inom riksdagens första kammare väckt motion, nr 89, om upptagande av mineralet beryll bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen. I anledning därav får Jernkontoret anföra följande.

Mineralet beryll förekommer i vårt land såsom en accessorisk beståndsdel i pegmatiter men utgör där ett mycket underordnat inslag. De viktigaste fyndigheterna torde ligga i Dalarna, men hittills har veterligen icke någon fyndighet av den omfattningen upptäckts, att beryllen skulle kunna utskrädas ur pegmatiten i sådan mängd, att en brytning av beryll bleve ekonomiskt möjlig. Det är givetvis icke uteslutet, att en sådan fyndighet skulle kunna upptäckas, men utsikterna därtill synas mycket ovissa.

De pegmatiter, i vilka beryll förekommer, bestå av kvarts och fältspat. Om beryll, vilket i obetydliga kvantiteter är ganska vanligt förekommande i pegmatiterna, skulle bliva inmutningsbart, skulle detta kunna öppna en genväg att förvärva kvarts- och fältspatfyndigheter. Under brytning varande eller för brytning planerade kvarts- och fältspatfyndigheter skulle av tredje man kunna inmutas på beryll, och därigenom skulle betydande avbräck och svårigheter kunna åsamkas kvarts- och fältspatbrytningen i vårt land.

Därest mot förmodan beryll skulle någonstädes inom landet upptäckas i brytvärd mängd, torde upptäckaren hava möjlighet att träffa avtal med jordägaren på minst lika fördelaktiga villkor som de, vilka skulle erhållas genom den föreslagna inmutningsrätten.

Ett upptagande av mineralet beryll bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen skulle sålunda icke fylla något allmännyttigt behov och ligger ej heller i gruvhanteringens intresse.

Med hänsyn till det ovan anförda får Jernkontoret hemställa, att motionen icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 mars 1943.

JERNKONTORET.

WIKING JOHNSON.

/ H. Dahlerus.